

جرايم ارزي از منظر سياست كيفري

دکتر محمد باهو

تقدیم به:

همسر فداکار و فرزندان دلبندم

فهرست مطالب

۱۵.....	نشان‌های اختصاری
۱۷.....	مقدمه
۲۵.....	بخش اول: کلیات؛ مفهوم شناسی، گونه شناسی و تحولات کیفی
۲۶.....	فصل اول - مفهوم شناسی
۲۶.....	مبحث اول: ارز
۳۱.....	گفتار اول: ارز بازرگانی و ارز غیر بازرگانی
۳۱.....	گفتار دوم: ارز مبادله‌ای، مرجع، متقاضی و آزاد
۳۳.....	گفتار سوم: ارز متقاضی
۳۳.....	مبحث دوم: تحلیل مفهوم مثلی یا قیمی بودن ارز
۳۷.....	مبحث سوم: نرخ ارز
۳۸.....	مبحث چهارم: بازار ارز
۳۸.....	مبحث پنجم: عملیات ارزی
۴۰.....	مبحث ششم: ابزارهای نقل و انتقال ارز
۵۰.....	مبحث هفتم: روش‌های پرداخت در بازرگانی خارجی
۵۷.....	مبحث هشتم: سیاست کیفی
۶۰.....	مبحث نهم: جرایم ارزی
۶۸.....	مبحث دهم: معرفی جرایم ارزی به عنوان یک جرم اقتصادی
۷۷.....	فصل دوم - معرفی خط سیر تاریخی مقررات ارزی
۷۷.....	مبحث اول: دوره نخستین مقررات ارزی

۶ □ جرایم ارزی از منظر سیاست کیفری

- گفتار اول: قانون اجازه تفتیش و نظارت در خرید و فروش اسعار خارجی..... ۷۸
- گفتار دوم: قانون متمم قانون اجازه تفتیش و نظارت در خرید و فروش اسعار خارجی..... ۷۹
- گفتار سوم: قانون انحصار تجارت خارجی..... ۸۰
- گفتار چهارم: قانون اصلاح قانون تجارت خارجی در سال ۱۳۱۱..... ۸۰
- گفتار پنجم: قانون راجع به معاملات اسعار خارجی در سال ۱۳۱۴..... ۸۰
- گفتار ششم: تصویب و امضاء مقررات مربوط به تحدید واردات و کمیسیون‌های ارزی..... ۸۱
- گفتار هفتم: تصویب نامه مورخه ۲۱ مرداد ۱۳۲۷ وزارت دارایی..... ۸۲
- مبحث دوم: دوره رهایی از نابسامانی ارزی و ورود به مرحله تثبیت نرخ ارز..... ۸۴
- مبحث سوم: دوره انحلال کمیسیون‌های ارزی و واگذاری معاملات ارزی به بانک ملی ایران و در ادامه به بانک مرکزی..... ۸۶
- مبحث چهارم: تحولات ارزی از سال ۱۳۵۷ تاکنون..... ۹۲
- فصل سوم - تحولات سیاست کیفری ایران در حمایت از «ارز»**..... ۹۳
- مبحث اول: اعمال سیاست کیفری سخت‌گیرانه..... ۹۳
- مبحث دوم: تعدیل سیاست کیفری در قبال جرایم ارزی..... ۹۵
- مبحث سوم: وابستگی سیاست جنایی به سیاست‌های دولتی..... ۹۶
- مبحث چهارم: دوران بازگشت به سیاست کیفری مشدد..... ۹۷
- فصل چهارم - گونه شناسی جرایم ارزی**..... ۹۹
- مبحث اول: جرایم ارزی در زمینه خرید و فروش و عرضه ارز؛ (معامله ارز)..... ۱۰۰
- گفتار اول: قاچاق ارز..... ۱۰۲
- بند اول: قاچاق سازمان یافته ارز..... ۱۰۸
- بند دوم: قاچاق حرفه‌ای ارز..... ۱۱۲
- گفتار دوم: اشتغال غیر مجاز به خرید و فروش ارز..... ۱۱۳
- گفتار سوم: جعل ارز..... ۱۱۷
- گفتار چهارم: اخلال در نظام ارزی..... ۱۲۱
- گفتار پنجم: پولشویی..... ۱۲۷

فهرست مطالب □ ۷

مبحث دوم: جرایم ارتكابی در زمینه سایر معاملات ارزی.....	۱۲۸
گفتار اول: تقلب در عرصه تخصیص ارز.....	۱۳۰
بند اول: جرایم ارتكابی در حوزه اعتبارات اسنادی.....	۱۳۴
الف: جرایم کارکنان بانکها.....	۱۴۹
۱- خیانت در امانت.....	۱۵۱
۲- اختلاس.....	۱۵۳
۳- اهمال منتهی به تضییع اموال و حقوق دولتی.....	۱۵۴
ب - جرایم مشتریان بانکها.....	۱۵۶
۱- تحصیل مال از طریق نامشروع.....	۱۵۷
۲- کلاهبرداری.....	۱۶۰
ج - جرایم بانکها به عنوان اشخاص حقوقی.....	۱۶۴
۱- خیانت در امانت.....	۱۶۴
۲- کلاهبرداری.....	۱۶۵
بند دوم: جرایم ارتكابی در حوزه ضمانت نامه‌های بانکی.....	۱۶۵
الف - اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی.....	۱۶۹
۱- اصل استقلال.....	۱۶۹
۲- اصل انطباق دقیق مندرجات اسناد.....	۱۷۰
ب - تقلب در ضمانت‌نامه‌های بانکی.....	۱۷۴
ج - معیارهای تشخیص تقلب در ضمانت‌نامه‌های بانکی.....	۱۷۷
۱- تقلب آشکار و فاحش.....	۱۷۸
۲- تقلب عمدی.....	۱۷۹
د - رویکرد کنوانسیون آنسیترال نسبت به تقلب.....	۱۸۰
ه - رویکرد نظام حقوقی ایران نسبت به تقلب.....	۱۸۱
و - مصادیق تقلب در ضمانت نامه‌های بانکی.....	۱۸۴
۱- اجرای کامل قرارداد پایه.....	۱۸۵
۲- بطلان و عدم مشروعیت قرارداد پایه.....	۱۸۵
۳- نقض تعهد پایه یا خطای عمدی از جانب ذی نفع.....	۱۸۷

۸ □ جرایم ارزی از منظر سیاست کیفری

- گفتار دوم: تقلب در هزینه کرد ارز؛ (سوء استفاده از منابع ارزی تخصیصی جهت واردات)..... ۱۸۸
- بند اول: عدم هزینه کرد ارز دریافتی از دولت بابت واردات کالا..... ۱۸۹
- بند دوم: فروش ارز دریافتی از دولت بابت واردات کالا در بازار و به قیمت آزاد..... ۱۹۰
- بند سوم: فروش کالای وارده به کشور با نرخ ارز دولتی به بالاتر از قیمت مقرر قانونی..... ۱۹۱
- گفتار سوم: جرایم ناشی از سوءاستفاده از عواید ارزی صادراتی؛ (تقلب در پیمان سپاری ارزی)..... ۱۹۳
- بند اول: سیاست کنترل ارز..... ۱۹۳
- بند دوم: پیمان سپاری ارزی و جایگزین ها..... ۱۹۶
- الف - سیستم کنترل ارز معتدل؛..... ۱۹۶
- ب - سیستم کنترل کامل ارز؛..... ۱۹۶
- ج - چیدمان جبرانی (compensating arrangement)؛..... ۱۹۷
- د - قرارداد تسویه (clearing agreement)؛..... ۱۹۷
- ه - چیدمان پرداخت (payments arrangement)؛..... ۱۹۷
- بند سوم: مناسبات پیمان سپاری ارزی..... ۱۹۷
- بند چهارم: پیامدهای منفی پیمان سپاری ارزی..... ۲۰۰
- بخش دوم: سیاست کیفری ماهوی در زمینه جرایم ارزی..... ۲۰۵**
- فصل اول: جرم انگاری..... ۲۰۶**
- مبحث اول: مبانی جرم انگاری در زمینه نظام ارزی..... ۲۰۷
- گفتار اول: جرم انگاری در پرتوی نظم حقوقی داخلی..... ۲۰۷
- بند اول: جرم انگاری در پرتوی مبانی فقهی..... ۲۰۷
- الف. قاعده لاضرر..... ۲۰۷
- ب. قاعده حرمت اکل مال بالابطال..... ۲۰۸
- ۱- جرم انگاری کلاهبرداری در فعالیت های اقتصادی..... ۲۰۹

فهرست مطالب □ ۹

۲۱۰.....	۲- جرم انگاری تبانی در فعالیت‌های اقتصادی
۲۱۲.....	بند دوم: جرم انگاری در پرتوی نظم اقتصادی
۲۱۳.....	بند سوم: جرم انگاری در پرتوی نظم سیاسی
۲۱۶.....	گفتار دوم: جرم انگاری در پرتوی نظم حقوقی بین‌المللی
۲۱۶.....	بند اول: کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد
۲۱۶.....	بند دوم: کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان یافته
۲۱۸.....	فراملی
۲۲۰.....	مبحث دوم: چالش‌های جرم انگاری در جرایم ارزی
۲۲۱.....	گفتار اول: عدم رعایت اصل حاکمیت قانون در وضع و تصویب قانون
۲۲۱.....	بند اول: تعدد و تعارض مراجع سیاست گذار
۲۲۲.....	الف. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۲۲۳.....	ب. مجمع تشخیص مصلحت نظام
۲۲۴.....	ج. مصوبات قوه مجریه
۲۲۵.....	د. مصوبات رییس قوه قضائیه
۲۲۶.....	ه. حکم حکومتی مقام رهبری
۲۲۷.....	و. مصوبات شورای هماهنگی سران قوا
۲۳۲.....	ز. مصوبات ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز
۲۳۴.....	بند دوم: بخشنامه‌ای بودن رکن مادی
۲۳۵.....	بند سوم: عدم استقلال مرجع مقررہ گذار
۲۴۱.....	گفتار دوم: عدم رعایت اصل کیفی بودن قانون
۲۴۳.....	بند اول: اخلال در نظام ارزی و جزئی و عمدہ بودن آن
۲۵۲.....	بند دوم: اخلال در نظام ارزی منجر به افساد
۲۵۴.....	بند سوم: معامله غیر مجاز ارز
۲۵۵.....	الف - ابهام در مفهوم غیر مجاز و متعلق آن
۲۵۹.....	ب - مرجع تعیین شرایط خرید و فروش ارز
۲۶۲.....	ج - ابهام در مفهوم تخلف و تمایز آن با جرم
۲۷۱.....	بند چهارم: قاچاق ارز

۱۰ جرایم ارزی از منظر سیاست کیفری

- گفتار سوم: عدم پایداری و استمرار مقررات ۲۷۸
- گفتار چهارم: عدم انتشار قانون ۲۷۹
- فصل دوم - کیفر گذاری ۲۸۳**
- مبحث اول: اهداف کیفر گذاری در جرایم ارزی ۲۸۴
- گفتار اول: کیفرگذاری در حوزه تسویه تعهدات ارزی واردکنندگان کالا ۲۸۵
- گفتار دوم: کیفرگذاری در حوزه استرداد ارز حاصل از صادرات به کشور ۲۸۸
- مبحث دوم: پاسخ‌های کیفری ناظر بر جرایم ارزی ۲۹۳
- گفتار اول: کیفرهای اختصاصی اشخاص حقیقی ۲۹۳
- بند اول: حبس ۲۹۳
- بند دوم: شلاق ۲۹۸
- بند سوم: اعدام ۳۰۰
- بند چهارم: انفصال از خدمات دولتی ۳۰۶
- بند پنجم: محرومیت از حقوق اجتماعی ۳۰۸
- گفتار دوم: کیفرهای اختصاصی اشخاص حقوقی ۳۱۰
- بند اول: ممنوعیت از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی ۳۱۰
- بند دوم: ممنوعیت از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه ۳۱۰
- بند سوم: ممنوعیت از اصدار برخی اسناد تجاری ۳۱۱
- بند چهارم: انحلال ۳۱۲
- گفتار سوم: کیفرهای مشترک میان اشخاص حقیقی و حقوقی ۳۱۳
- بند اول: جزای نقدی ۳۱۳
- بند دوم: ضبط و مصادره اموال ۳۱۶
- بند سوم: انتشار حکم محکومیت ۳۲۰
- مبحث سوم: مدل کیفر گذاری در جرایم ارزی ۳۲۱
- مبحث چهارم: مؤلفه‌های قانونی کیفر در جرایم ارزی ۳۲۸
- گفتار اول: انگیزه و سوءنیت ۳۲۸
- گفتار دوم: گستردگی دامنه ارتکاب جرم ۳۳۰
- گفتار سوم: سازمان یافتگی جرایم و تعدد مرتکبین ۳۳۰

فهرست مطالب □ ۱۱

- گفتار چهارم: میزان عواید ناشی از جرم..... ۳۳۳
- گفتار پنجم: همکاری مؤثر مرتکب با مقامات انتظامی و قضایی..... ۳۳۳
- بخش سوم: سیاست کیفی شکلی در جرایم ارزی..... ۳۳۷**
- فصل اول: دادرسی افتراقی در مرحله کشف و تعقیب..... ۳۳۸**
- مبحث اول: جلوه‌های دادرسی افتراقی در مرحله کشف و تعقیب..... ۳۳۸
- گفتار اول: تمهیدات ناظر بر شناسایی و کشف جرم ارزی..... ۳۳۸
- بند اول: اسناد بین‌المللی..... ۳۳۹
- بند دوم: مقررات داخلی..... ۳۴۱
- گفتار دوم: محدودیت در برخی اصول حرفه‌ای و اجباری بودن برخی اقدامات..... ۳۴۳
- گفتار سوم: تبادل اطلاعات و همکاری فراملی..... ۳۴۸
- گفتار چهارم: راهبردهای فنی ویژه در مرحله کشف و تعقیب..... ۳۴۸
- بند اول: حمل و تحویل تحت نظارت..... ۳۴۹
- بند دوم: نظارت الکترونیک و رهگیری مکاتبات؛ (اشراف اطلاعاتی)..... ۳۵۱
- بند سوم: تحقیقات مخفی و نفوذ (دام گستری)..... ۳۵۲
- گفتار پنجم: تعهد به انجام برخی اقدامات و همکاری در تبادل اطلاعات..... ۳۵۴
- مبحث دوم: چالش‌های دادرسی افتراقی در مرحله کشف و تعقیب..... ۳۵۴
- گفتار اول: مداخله نهادهای موازی در کشف و تعقیب جرایم ارزی..... ۳۵۵
- بند اول: ماموران وزارت اطلاعات..... ۳۵۵
- بند دوم: سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی..... ۳۵۶
- بند سوم: پلیس مبارزه با جرایم اقتصادی..... ۳۵۷
- گفتار دوم: عدم استقلال..... ۳۵۹
- گفتار سوم: عدم تخصص و تجربه..... ۳۶۱
- گفتار چهارم: عدم پاسخگویی و شفافیت..... ۳۶۲
- فصل دوم: دادرسی افتراقی در مرحله تحقیق..... ۳۶۴**
- مبحث اول: تضعیف حقوق دفاعی متهم در فرآیند تحقیقات..... ۳۶۴
- گفتار اول: افزایش مدت بازداشت و تحت نظر و عدم حق اعتراض به آن..... ۳۶۵

۱۲ □ جرایم ارزی از منظر سیاست کیفری

- گفتار دوم: محدودیت در دسترسی به وکیل ۳۶۶
- گفتار سوم: پیش‌بینی مواعد طولانی مرور زمان ۳۶۹
- مبحث دوم: غیرتدافعی بودن فرآیند تحقیقات ۳۷۰
- گفتار اول: افزایش صدور قرار بازداشت موقت ۳۷۰
- گفتار دوم: ضبط و توقیف موقتی اموال ۳۷۲
- گفتار سوم: صدور دستور ممنوع الخروجی ۳۷۵
- گفتار چهارم: صدور دستور ممنوع معامله بودن ۳۷۷
- گفتار پنجم: نگهداری متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی ۳۷۷
- فصل سوم: دادرسی افتراقی در مرحله رسیدگی ۳۷۹**
- مبحث اول: اختیارات ویژه دادگاه در رسیدگی و صدور حکم ۳۸۰
- گفتار اول: تدابیر ویژه ناظر بر مرحله رسیدگی ۳۸۰
- بند اول: تسریع در رسیدگی با تحول در قلمرو ادله اثبات و تحصیل دلیل ۳۸۰
- بند دوم: بکارگیری قضات با سابقه و متخصص در فرآیند رسیدگی ۳۸۳
- بند سوم: تعیین وکیل تسخیری برای متهم ۳۸۴
- بند چهارم: جلب بدون احضار متهم ۳۸۶
- گفتار دوم: تدابیر ویژه ناظر بر صدور حکم ۳۸۷
- بند اول: پیش‌بینی برخی تدابیر تکمیلی ۳۸۷
- بند دوم: تحدید برخی بنیان‌های ارفاقی برای متهم ۳۸۹
- مبحث دوم: چالش‌های دادرسی افتراقی در مرحله رسیدگی ۳۹۲
- گفتار اول: تعدد و چندگانگی مراجع صالح به رسیدگی ۳۹۳
- بند اول: دادگاه کیفری یک ۳۹۳
- بند دوم: دادگاه کیفری دو ۳۹۵
- بند سوم: سازمان تعزیرات حکومتی ۳۹۸
- گفتار دوم: امنیت گرایی و عدم تخصص ۴۰۶
- بند اول: دادگاه انقلاب اسلامی ۴۰۶
- بند دوم: دادگاه ویژه رسیدگی به مفسد اقتصادی ۴۰۸
- الف: در قانون اساسی: ۴۱۰

فهرست مطالب □ ۱۳

۴۱۱.....	ب: حکم حکومتی در رویه عملی:.....
۴۱۵.....	بند سوم: مجتمع تخصصی ویژه رسیدگی به جرایم اقتصادی تهران.....
۴۱۹.....	فصل چهارم: کیفردهی .....
۴۲۲.....	مبحث اول: الگوهای کیفردهی.....
۴۲۳.....	گفتار اول: الگوی کیفردهی معین.....
۴۲۴.....	گفتار دوم: الگوی کیفردهی نامعین.....
۴۲۵.....	گفتار سوم: الگوی کیفردهی فرضی.....
۴۲۶.....	گفتار چهارم: الگوی کیفردهی الزامی.....
۴۲۷.....	مبحث دوم: عدم تطابق الگوی کیفردهی با مدل کیفرگذاری.....
۴۲۷.....	گفتار اول: کیفردهی بر اساس گونه‌های اصلی کیفر.....
۴۳۰.....	گفتار دوم: کیفردهی بر اساس گونه‌های فرعی کیفر.....
۴۳۰.....	بند اول: کیفرهای فرعی با ماهیت تنبیهی.....
۴۳۱.....	بند دوم: کیفرهای فرعی با ماهیت ترمیمی.....
۴۳۲.....	مبحث سوم: جلوه‌های عدم تطابق الگوی کیفردهی با مدل کیفرگذاری.....
۴۳۳.....	گفتار اول: گذشت شاکی.....
۴۳۵.....	گفتار دوم: توبه مرتکب.....
۴۳۶.....	گفتار سوم: تلاش متهم به منظور جبران ضرر و زیان ناشی از جرم.....
۴۳۷.....	گفتار چهارم: خفیف یا شدید بودن نتایج زیانبار جرم.....
۴۳۸.....	گفتار پنجم: میزان اخلال در نظم یا تشویش اذهان عمومی.....
۴۳۸.....	گفتار ششم: انگیزه شرافتمندانه یا خصمانه متهم.....
۴۳۹.....	فصل پنجم: ضوابط شکلی ویژه ناظر بر مرحله اجرای احکام کیفری .....
۴۴۰.....	مبحث اول: تدابیر افتراقی در اجرای مجازات‌های مالی.....
۴۴۱.....	مبحث دوم: انتشار اسامی محکومان.....
۴۴۳.....	مبحث سوم: تشکیل کارگروه ویژه شناسایی و نظارت بر اموال.....
۴۴۷.....	نتیجه‌گیری.....
۴۶۱.....	پیشنهادات.....
۴۶۵.....	فهرست منابع و مآخذ .....

۱۴ □ جرایم ارزی از منظر سیاست کیفی

- ۴۶۵..... الف) منابع فارسی
- ۴۶۵..... الف - ۱) کتاب ها
- ۴۷۰..... الف - ۲) مقاله ها
- ۴۷۳..... الف - ۳) پایان نامه ها
- ۴۷۳..... ب - منابع انگلیسی
- ۴۷۳..... ب - ۱) کتاب ها
- ۴۷۴..... ب - ۲) مقاله ها
- ۴۷۵..... پ - منابع الکترونیکی و پایگاه ها

نشان‌های اختصاری

قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲	ق.ا.د.ک (۱۳۹۲)
قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی ۱۳۸۶	ق.ا.س.ک.ا.ج.چ.ق.ا (۱۳۸۶)
قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب ۱۳۹۰	ق.ا.س.ن.ا.م.ف. (۱۳۹۰)
قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۹	ق.ب.پ.ت.ج.ا.ا (۱۳۸۹)
قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۵	ق.ب.پ.ش.ت.ج.ا.ا (۱۳۹۵)
قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱	ق.ب.پ.ک (۱۳۵۱)
قانون تنظیم بازار غیرمتشکل پولی مصوب ۱۳۸۳	ق.ت.ب.غ.پ (۱۳۸۳)
قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۹۴	ق.ت.س.ب.ک.ک (۱۳۹۳)
قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷	ق.ت.م.ا.ا.ک (۱۳۶۷)
قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب ۱۳۶۲	ق.ع.ب.ب.ر (۱۳۶۲)
قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲	ق.ا.م (۱۳۹۲)
قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹	ق.م.ا.ن.ا.ک (۱۳۶۹)
قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶	ق.م.پ (۱۳۸۶)
قانون تعزیرات حکومتی ۱۳۶۲	ق.ت.ج (۱۳۶۲)
قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲	ق.م.ق.ک.ا (۱۳۹۲)
آیین نامه اجرایی نحوه رسیدگی به جرایم اخلالگران در نظام اقتصادی کشور ۱۳۹۷	آ.ا.ن.ر.ج.ا.ن.ا.ک